

PERSOONLIJK VERHAAL

PAUL EN MIEKE STOFFELS - CLAESSEN : FUNERAIRE BEZIENSWAARDIGHEDEN IN INDONESIË



Met een bijzonder doel maakten mijn echtgenote en ik in 2018 een reis naar Indonesië, meer speciaal naar Java en Lombok. In 1981 en 1982 waren wij er ook geweest. Dit keer wilden we samen met onze jongste zoon en schoondochter zijn biologische ouders gaan bezoeken, die aan de noordkust van Java in een Dessa in het district Pemalang bleken te wonen. Los van hen (zij maakten hun eigen tour) reden we vele honderden kilometers door Java.

Startend in Jakarta gingen we per auto type SUV met gids/chauffeur achtereenvolgens naar Bogor, Bandung, Cirebon, Pekalongan, Semarang, Jogjakarta en daarna een paar dagen uitrusten op Lombok. Het werd een zeer gedenkwaardige en bijzonder indrukwekkende reis.

In het navolgende zullen we ons beperken tot de funeraire items die we tegen kwamen tijdens de reis. Voor een deel zijn begraafplaatsen over de hele wereld soms een beetje hetzelfde, maar toch overal weer anders.



Evenals in 1981 bezochten we de plantentuin in Bogor. Direct achter de ingang vind je het grafmonument van Lady Raffles uit begin 19^e eeuw. Zij was de eerste vrouw van Sir Stamford Raffles, vice-gouverneur van Nederlands-Indië (1811-16). Het is een soort tempeltje dat eenzaam en alleen daar aan het begin van het park staat.

Het park verder inlopend zie je rechts in de verte het witte gouvernementspaleis, nu het presidentiële paleis.

foto's:

- *Monument Lady Raffles*
- *Presidentieel paleis Buitenzorg*





Alleen Jeannette Meijer-Pietermaat is hier in 1870 begraven. Echtgenoot?



Drie Personen zonder partner zijn hier begraven



Twee zeer jong overleden kinderen (rechter grafteken)



Prof. dr. André Joseph Guillaume Henri Kostermans



Mr. A. Prins, Vicepresident van den Raad van Nederlandsch Indië

BOGOR - MAKAM BELANDA

Helemaal aan het eind van het hoofdpad, in een uithoek van het park zien we een richtingaanwijzer *Makam Belanda*, oftewel *Nederlandse Begraafplaats*. Er bevinden zich 42 grafmonumenten, het een nog mooier en monumentaler dan de andere. Opvallend is dat hier veel gehuwden zonder echtgenoot of echtgenote zijn begraven. Is de partner dan teruggekeerd naar Nederland?

Ook liggen er een aantal Nederlandse natuurkundigen en biologen. Het oudste graf is dat van chemicus en administrateur Cornelis Potman, die in 1784 overleed. Het jongste graf is van Professor Dr. André Joseph Guillaume Henri Kostermans (1906-1994), die daar tot op hoge leeftijd directeur was. Zijn laatste wens was ook daar begraven te worden. Als dank voor zijn verdiensten en als eerbetoon aan hem hebben de Indonesische autoriteiten dat toegestaan, hoewel er sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer werd begraven.

Als twee witte mensen tussen de Indonesiërs vonden wij het niet altijd passend om uitbundig met fototoestellen te zwaaien. Daarom lukte het niet altijd goede foto's te maken. In de plantentuin in Bogor hadden we veel bekijks.

BANDUNG - EREVELD PANDU

In dit land ontkomen we er niet aan een Nederlandse oorlogsbegraafplaats te vermelden. Bij Bandung ligt het Ereveld Pandu. Hier liggen ruim 4.000 KNIL-militairen, alsmede burgers die tijdens de oorlog omkwamen in interneringskampen. De meesten van hen werden bij de val van Japan

in 1945 nog snel omgebracht. Er staan ook twee monumenten: *De Onbekende Soldaat* en *De Onbekende Burger*, een eerbetoon aan de burgers en soldaten, die er zijn begraven en van wie de naam onbekend is. Hierbij een indruk van dit ereveld.





Steenhouwersbedrijven

Onderweg naar Bandung zagen we langs de weg (alles is daar langs de weg) een aantal Steenhouwersbedrijven. Daar werden ook prefab grafmonumenten gemaakt.

←
het basismateriaal
ligt klaar

→
links daarvan
de kant en klare
grafmonumenten



Buitenmuur van de Kraton van Cirebon



17^{de} eeuwse Hollands tegeltje
in de muur van de Kraton

CIREBON

Na het nog zeer Nederlands aandoende Bandung kwamen we in wat minder bewoond gebied met lintdorpen. En soms kom je wonderlijke zaken tegen. Van de Kraton (paleis) van de sultan van Cirebon zijn de buitenmuren versierd met oud Hollands porselein. Op zich al apart, maar daartussen troffen we een kostbaar tegeltje met een Bijbelse afbeelding.

Salomé, de dochter van Herodias, danste zo mooi op het verjaardagsfeest van haar stiefvader Herodes Antipas, dat ze een wens mocht doen. Op instigatie van haar moeder Herodias, die Johannes de Doper dood wilde hebben, vroeg zij het hoofd van Johannes.

Tegen de zin van Herodes Antipas werd Johannes onthoofd en zijn hoofd werd op een schaal aangeboden aan Salomé en Herodias.

Beetje funerair 'avant la lettre'.

onderweg

De zeer attente gids/chauffeur had al snel door, dat wij geïnteresseerd waren in begraafplaatsen. Die zagen we al rijdend meestal net te laat tot hij ons er op attent maakte, dat een begraafplaats in Indonesië direct te herkennen is aan een wit hekwerk met blauwe bovenrand. Op de foto's is te zien dat de graven eigenlijk verstopt liggen achter de struiken.



Onderweg naar Pekalongan vonden we eindelijk de gelegenheid om wat meer onbespied een begraafplaats te bekijken. Er leek een duidelijk onderscheid tussen Moslimgraven en niet-Moslimgraven. Moslimgraven zijn te herkennen aan de identieke paaltjes of stèles aan hoofd- en voeteneinde.





de bovenrand van het hek is blauw



familiegrafveld

Onderweg naar Semarang troffen we een Militaire begraafplaats/ereveld met een monument (voor gevallen?). Er is nog veel ruimte.



TEMPELS

Tussen Semarang en Jogjakarta bevinden zich een aantal hindoeïstische en boeddhistische tempelcomplexen. De Borobudur (boeddhistisch) en de Prambanan Praja (hindoeïstisch) zijn hiervan de bekendste en grootste gebedshuizen en herdenkingsplaatsen. Prambanan Praja is het grootste

Hindoe-Javaanse tempelcomplex. Helaas werd het in 2006 zeer zwaar beschadigd door een aardbeving. De heropbouw is in volle gang. De bouwblokken liggen dikwijls al genummerd klaar. De grootste tempels zijn al voltooid, maar de rest vergt nog veel werk (en geld!).



Paul en Mieke Stoffels-Claessen voor de Borobudur



Prambanan Praja

JOGJAKARTA - BEGRAAFPLAATS TJANDI LAJA

Tot slot: begraafplaats Tjandi Laja in het zuiden van Jogjakarta. Onderweg er heen zagen we al een personenbusje volgeladen met mensen en ook nog een kist er bij of er op. Begraven moet hier snel binnen 24 uur gebeuren vanwege het klimaat.

Aangekomen bij begraafplaats Tjandi Laja troffen we nogal wat mensen ' bezig' rond de graven en grafmonumenten, want er wordt niet alleen begraven, maar er wordt ook gewoond en geleefd. Een aantal grafmonu-

menten met dak er boven werden als bewoning benut. Er werd ook gekookt en gegeten. In een hoek werd een vuurtje gestookt. De begraafplaatsbeheerder was een vriendelijke dame, die ons na uitleg rustig onze gang liet gaan.

Vele oude graven droegen nog Nederlandse namen en vooroorlogse overlijdensdata. Een deel werd toch goed onderhouden, maar achterin waren veel verwaarloosde graven en hoog opgeschoten onkruid.



Nederlands graf, tombe met kruis onder afdak



ingang begraafplaats Tjandi Laja



moslim, christelijk en anderszins door elkaar



van de kleinkinderen



echtgenoot niet hier bijgezet?



Dakota vliegongeluk 29.07.1947



een van de weinige met afbeeldingen



goed onderhouden - met kindergrafje?



vuurtje in een hoekje van de begraafplaats



groep graven uit 1948 met hekwerk



graven met afdakjes



kennelijk Nederlands hekwerk



waterput



familiegrafveld

Voor ons was het een echte belevenis. Om wat te bekomen van dit alles en de rest van de reis gingen we nog een paar dagen naar Lombok.